

Ι. ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ

ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΕΚΔΟΣΗ, στην προκειμένη περίπτωση τῶν ποιημάτων καὶ τῶν πεζῶν τοῦ Καρυωτάκη, ἐπαναφέρει ἀναγκαστικὰ στὸ προσκλήνιο τὸ ἐρώτημα: τί σημαίνει τὸ ἔργο του σήμερα; Τὸ ἐρώτημα συνδέεται μὲ δύο τουλάχιστον σημαντικές παραμέτρους: α) τὴ θέση τοῦ ποιητῆ στὴ διαχρονία, καὶ β) τὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο κατανόησης τοῦ ἔργου του. Πρόκειται γιὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται ἡ ἱστορία καὶ ἡ θεωρία τῆς λογοτεχνίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ βρισκόμαστε ἤδη στὸ κατώφλι τοῦ Καρυωτάκη, σὲ ἓναν χῶρο ὅπου περιμένουμε νὰ συναντήσουμε τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του, ὅπου μποροῦμε νὰ ἐξοικειωθοῦμε μὲ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του. Τὸ κατώφλι προσφέρεται ὡς δυνατότητα καὶ ὅχι ὡς ὑποχρεωτικὴ στάση. Ἀνταποκρίνεται σὲ πιθανὲς ἀνάγκες. δὲν ἐπιβάλλει συμπεριφορές.

Στὴ διαδικασία αὐτῆς τῆς φιλοξενίας εἶναι κυρίαρχη ἡ εἰκόνα τοῦ ποιητῆ, ἐκείνη δηλαδὴ ἡ προβολὴ στὸν πολιτισμικὸ χῶρο ποὺ συγκεντρώνει καὶ συνυφαίνει ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καρυωτάκης» βιογραφικὲς ἰδιαιτερότητες, λογοτεχνικὲς παραδόσεις, αἰσθητικὲς ἐξιδανικεύσεις καὶ διαδεδομένες προκαταλήψεις. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ μείγμα προκύπτει ἡ εἰκόνα τοῦ ποιητῆ ποὺ συνοδεύει τὸ ἔργο του. Πρόκειται γιὰ σύντονη δράση πολλῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα συστεγάζονται τελικὰ καὶ δημιουργοῦν, σὲ μιὰ ἐθνικὴ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, τὸ εἶδωλο ἐκεῖνο ποὺ ὑποστηρίζει τὴ μυθολογία τοῦ μεγάλου ποιητῆ ὡς συνάιρεση τοῦ πραγματικοῦ μὲ τὸ φαντασιακό.

Ἄν δὲν λειτουργοῦσε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ σύστημα τῆς πολιτισμικῆς ἀξιολογίας, δὲν θὰ εἶχαν διαρκέσει ὡς κοινοὶ τόποι στὴν ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας ὁ Σολωμὸς ὡς ἐθνικός ποιητὴς καὶ αὐτοκαταστροφικὸς ρομαντικός, ὁ Κάλβος ὡς φλογερὸς ὕμνωδὸς καὶ μονομανὴς τεχνίτης, ὁ Καβάφης ὡς κα-

θρέφτης τοῦ διαχρονικοῦ ἑλληνισμοῦ καί ὡς ἀντισυμβατικός εἴρων, ὁ Σεφέρης ὡς Εὐρωπαῖος κοσμοπολίτης καί ὡς ἐπικάριος μύστης στήν ἀστική Ἀθήνα τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων, ὁ Ρίτσος ὡς ποιητής τῆς ἐπαναστατικῆς οὐτοπίας καί ὡς τρυφερός ἰδεαλιστής τῆς ρωμιοσύνης, ὁ Ἐλύτης ὡς λάτρης τοῦ ἐφηβικοῦ ἔρωτα καί ὡς ἀρχιερέας τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Αἰγαίου.

Ὅλα αὐτά τὰ γνωρίσματα, καθὼς καί ἄλλα ποῦ δὲν ἀναφέρονται ἐδῶ, διοχετεύονται καί ἀφομοιώνονται στήν καθιερωμένη εἰκόνα κάθε ποιητῆ. Σὲ αὐτὴ τὴν εἰκόνα στηρίζονται τὰ περισσότερα στερεότυπα ποῦ ἐπιβιώνουν καί διακινοῦνται μὲ τὴ βοήθεια τῆς συμβατικῆς ἐκπαίδευσης καί μὲ τὴν παρέμβαση τῶν πολιτισμικῶν ἐπενδυτῶν. Εἶναι μιὰ εἰκόνα ποῦ ὑπηρετεῖ στοιχειωδῶς τὴν ποίηση, ἐνῶ ἐξυπηρετεῖ ἐπωφελῶς τὴν παραγωγή κοινωνικῶν ψευδαισθήσεων καί ἐμπορικῶν ὁμοιωμάτων. Ἐλάχιστα στήν περίπτωση αὐτὴ ἐνδιαφέρει τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ· ἀρκοῦν λίγοι πασίγνωστοι στίχοι καί κάποιες ἐπιδερμικὲς πληροφορίες, κατάλληλα ἀναμασημένες γιὰ τοὺς περαστικοὺς ἀναγνώστες ἀλλὰ καί γιὰ τοὺς φιλισταίους τῆς τέχνης: «Τὰ ἐμβλήματα ἐπανερχονται ὡς ἐμπορεύματα», διαπιστώνει ὁ Μπένγιαμιν.¹

Φιλολόγοι καί κριτικοί, ποιητὲς καί καλλιτέχνες (πόσο μᾶλλον δημοσιογράφοι καί ἀτζέντηδες τοῦ πολιτισμοῦ) ἀνακυκλώνουν τὸν ἴδιο χιλιόπατημένο Καρυωτάκη, ὅταν ἀποδέχονται τὸ κατεστημένο καί φθαρμένο εἶδωλο. Τὸ κοινό, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, ἔχει τόσο πολὺ ἐθιστεῖ σὲ αὐτό, ὥστε τελικὰ ἡ κυρίαρχη εἰκόνα τοῦ ποιητῆ ταυτίζεται μὲ τὴν ποίηση, ἂν δὲν τὴν ὑποκαθιστᾷ. Ἀκόμη καί ὅταν ἐντοπίζεται μιὰ ἀλλαγὴ κατεύθυνσης ἢ μιὰ διεύρυνση τῆς ἐρμηνείας, ἔχουμε συνήθως νὰ κάνουμε μὲ τὸν ἐπαναπροσδιορισμὸ γράμματολογικῶν δεδομένων καί τὴν προσκόμιση πραγματολογικῶν πληροφοριῶν, ὅχι μὲ τὴν ἐκ νέου τοποθέτηση τῆς γραφῆς τοῦ ποιητῆ ἐντὸς τῆς ἱστορικῆς προοπτικῆς καί τῆς κριτικῆς διεκδίκησης.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐπισημάνσεις συγκλίνουν στὸ ἴδιο πάντα ἐρώτημα, ὅπως τέθηκε στήν ἀρχή: τί σημαίνει τὸ ὄνομα «Καρυω-

1. Walter Benjamin, *Σὰρλ Μπωντλαίρ. Ἕνας λυρικός στὴν ἀκμὴ τοῦ καπιταλισμοῦ*, Ἀλεξάνδρεια, Ἀθήνα 1994, σ. 203.

τάκης» σήμερα; Σὲ σχέση με συλλογικὲς ἀντιδράσεις, δύο λέξεις ἀναπηδοῦν αὐτόματα: «αὐτοκτονία» καὶ «Πολυδούρη». Μὲ τὴν πρώτη ἀνοίγει ἡ περιοχὴ τῆς περιέργειας καὶ τοῦ σκανδάλου. Μὲ τὴ δεύτερη ὀργιάζει τὸ παρασκήνιο τῆς παραφιλολογίας καὶ τῆς λογοτεχνικῆς σαπουνόπερας. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς λέξεις ἔχουν κάτι κοινὸ: συνεχίζουν νὰ ἐξάπτουν τὴ φαντασία τῶν ἀναγνωστῶν, συντηρώντας ἐρεθιστικὲς ὑποψίες καὶ καλλιεργώντας νοσηρὲς εἰκασίες.

Ἄν ἐξαίρεσουμε τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο καὶ τὸν Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, ὀνόματα μᾶλλον ἄγνωστα στοὺς καταναλωτὲς τέχνης, ὁ Καρυωτάκης εἶναι ἡ πιὸ διάσημη λογοτεχνικὴ αὐτοκτονία στὴν Ἑλλάδα, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία ἀκόμη πλέκονται εὐφάνταστα σενάρια. Τὸ περίεργο, στὴν περίπτωσή αὐτή, δὲν εἶναι ἡ συνεχιζόμενη ἐπίδραση τῆς «αὐτοκτονίας» στὴν ὑστεροφημία τοῦ ποιητῆ ἀλλὰ ἡ ἐντελῶς ἐπιφανειακὴ χρῆση της. Οἱ περισσότερες ἀντιδράσεις, ἀκόμη καὶ ἀπὸ εἰδήμονες, ἐπιχειροῦν νὰ ἀπαντήσουν στὸ ἀναπάντητο ἐρώτημα «γιατί αὐτοκτόνησε ὁ ποιητής;» καὶ ὄχι νὰ ἐρευνήσουν τὴ σχέση τῆς αὐτοκτονίας με τὴν ποιητικὴ πράξη. Ἄν εἶχαν ἐπιδιώξει τὸ τελευταῖο, πιθανῶς νὰ διαπίστωναν ὅτι ἡ αὐτοκτονία προετοιμαζόταν ὡς ὀρίζοντας ἐξαρχῆς καὶ ὅτι ἡ ποίηση ἦταν τὸ ἀναπόφευκτο ὄχημά της.

Ὡστόσο ἡ ἀναζήτηση τῆς αἰτίας (γιατί αὐτοκτόνησε ἓνας νέος καὶ πολλὰ ὑποσχόμενος ποιητὴς στὰ τριάντα δύο τοῦ χρόνι) ἀποδείχτηκε πολὺ ἰσχυρότερη καὶ διαρκέστερη ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τοῦ ποιητικοῦ νοήματος. Νὰ ἔπασχε ἄραγε ἀπὸ σοβαρὸ ἀφροδίσιο; Νὰ εἶχε μπλέξει με ναρκωτικὰ καὶ ὑποθέσεις τοῦ ὑποκόσμου; Νὰ εἶχε διαπράξει κάποιον ἄλλο ἀδίκημα ποὺ τὸν βασάνιζε; Νὰ ὑπῆρξε θύμα πολιτικῆς καταδίωξης; Νὰ ἦταν ἄρρωστος ψυχικά; Ἡ μήπως...; Καὶ ἡ ἀτέρμονη ἀναζήτηση συνεχίζεται ἀκάθεκτη ἕως σήμερα, χωρὶς φυσικὰ ἀποτελέσματα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διακίνηση σαθρῶν εἰκασιῶν ποὺ ἐμφανίζονται ὡς λογικὲς ὑποθέσεις.

Τὸ ἄτομο ὅμως καὶ οἱ συμπεριφορὲς του στὸ πεδίο τῆς τέχνης δὲν μποροῦν νὰ κατανοηθοῦν αἰτιοκρατικὰ σὰν νὰ πρόκειται γιὰ φυσικὸ φαινόμενο. Ἄν ἦταν ἔτσι, ἡ τέχνη δὲν θὰ χρειάζόταν. Ἡ τέχνη εἶναι ὁ χῶρος ὅπου δροῦν σύνθετες καὶ ἀντιφα-

τικές υποκειμενικότητες. Ο τόπος όπου τὸ ἐγὼ διατυπώνει τὸν λόγο του γιὰ νὰ δηλώσει ὑπαινικτικὰ τὴν ἔφοδό του στὸ σκοτάδι. Ἐπομένως, ὅταν ἔχουμε εἰδήμονες ποὺ συγχέουν τὸν βίο μὲ τὸ ἔργο, εἶναι ὑπερβολικὸ νὰ μετατεθεῖ ἡ εὐθύνη στοὺς ἀναγνώστες. Ἡ αὐτοκτονία ἀνήκει στὸν Καρυωτάκη, ἡ ποίησή του ὅμως ἀνήκει στὴν κοινωνία. Τὸ βιογραφικὸ ἔχνος προβάλλεται σὲ μιὰ παράλληλη ὁθόνη, χωρὶς νὰ ταυτίζεται ποτὲ μὲ τὴν πραγματικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ. Βοηθαίει στὴν πρόσληψή τοῦ ἔργου ἀλλὰ μόνον συμπληρωματικά, ὡς ἀπείκασμα ἀλήθειας ποὺ χάθηκε γιὰ πάντα.

Μὲ τὴν «Πολυδούρη» ἔχουμε μιὰ ἀκόμη ἀφορμὴ ἀναδρομικῆς μυθοποίησης. Πόσο ἀγαπήθηκαν; Ποιὸς ἀγάπησε περισσότερο; Ἦταν πραγματικὰ ἐρωτευμένοι; Ζῆσαν τὸν ἔρωτά τους; Ὑπῆρξε σεξουαλικὴ σχέση; Ποιὸς εὐθύνεται γιὰ τὸν χωρισμό; Γιατί δὲν παντρεύτηκαν; Γιατί ὁ Καρυωτάκης εἶναι τόσο ψυχρὸς ἀπέναντι στὶς φλογερὲς ἐκδηλώσεις τῆς Πολυδούρης; Μήπως ἐπειδὴ ἔπασχε ἀπὸ σύφιλη; Ἡ μήπως γιατί φοβήθηκε τὴ δέσμευση; Ἡ μήπως ἐπειδὴ εἶχε σχέση ἐξάρτησης μὲ «κοινές» γυναῖκες; Γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἀναδύθηκαν καὶ ἀναδύονται ἀπίθανα σενάρια, ποὺ ὑπερβαίνουν ἀκόμη καὶ τὰ βιογραφικὰ δεδομένα, γιὰ νὰ καταλήξουν στὴ μυθοπλαστικὴ ἀφήγηση ἑνὸς ἀνολοκλήρωτου ἔρωτα.

Στὸ κέντρο αὐτῆς τῆς ἀντίδρασης εἶναι πάντα τὸ ρομαντικὸ ἐρωτικὸ ζευγάρι, ὅπως ταιριάζει στὶς προσδοκίες ἑνὸς κοινοῦ ποὺ ρέπει στὰ δράματα. Ὅμως, ἂν ἡ σχέση αὐτὴ ὑπαχθεῖ στὴν ποίηση, τότε εἶναι πολὺ πιθανὸ ὅτι καὶ οἱ δύο ζῆσαν μιὰ ἱστορία ποὺ τροφοδότησε τὴ γραφὴ τους ἢ μᾶλλον μοιάζει σὰν ἡ ἴδια ἡ τέχνη νὰ εἶχε προκαλέσει, γιατί τὴν εἶχε ἀπόλυτὴ ἀνάγκη, μιὰ τέτοια δύσκολη σχέση ποὺ ἐξακολουθεῖ νὰ ξυπνᾷ τὴ διαμαρτυρία τῶν αἰσθηματικῶν ἀναγνωστῶν: «μὰ γιατί δὲν παντρεύτηκαν;». Ἡ ἀπορία αὐτὴ ὀρίζει ἀκριβῶς τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο ἡ ποίηση καὶ τῶν δύο ἀκυρώνεται γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ. Γιατί ἡ ποίηση κατέστη δυνατὴ ἐπειδὴ ἡ συνύπαρξή τους στὴ ζωὴ κατέστη ἀδύνατη.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς τίς αὐτόματες ἀντιδράσεις, ἔχουμε καὶ τὴν καθιέρωση ἐμβληματικῶν ποιημάτων ὅπως «Πρέβεζα», «Δὸν Κιχῶτες», «Εἴμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες κιθάρες», «Μπαλάντα στοὺς ἄδοξους ποιητὲς τῶν αἰώνων». Ποιήματα σὰν κι

αὐτὰ ἐνισχύθηκαν ἀπὸ τὴ χρήση τους στὴν ἐκπαίδευση, ἀπὸ τὴν εὐρύτερη διάχυσή τους στὸν κοινωνικὸ χῶρο καί, πρωτίστως, ἀπὸ τὴ μελοποίησή τους. Ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλους τοὺς ποιητὲς τοῦ λογοτεχνικοῦ κανόνα, τὸ κοινὸ ἀρκεῖται στὸ «δείγμα» καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα.

Ἡ μελοποίηση ἀποτελεῖ βέβαια ξεχωριστὸ φαινόμενο, ἀμιγῶς ἑλληνικὸ (ὑπὸ τὴ συγκεκριμένη μορφή) ποὺ χρήζει εἰδικῆςπραγματεύσεως. Ἐδῶ ἂς περιοριστοῦμε νὰ σημειώσουμε ὅτι στὸ σύνολό της ἡ ἑλληνικὴ ποίηση γνώρισε τὸ ἑλληνικὸ κοινό, σὲ ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ ἐπίπεδο, μέσα ἀπὸ τὰ φίλτρα τῆς λαϊκῆς καὶ τῆς ἑντεχνῆς μουσικῆς. Ὁ Καρυωτάκης ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1970 ὑπῆρξε παραδόξως προσφιλὴς στοὺς συνθέτες καὶ τραγουδοποιοιούς, ὅχι βέβαια στὴν κλίμακα τοῦ Ρίτσου, τοῦ Σεφέρη καὶ τοῦ Ἐλύτη, πάντως μὲ διάρκεια ἕως σήμερα σὲ πιὸ ἰδιωτικές, πιὸ χαμηλόφωνες, μελοποιήσεις.

Ἄν σὲ ὅλα αὐτὰ προσθέσουμε ὅρους ὅπως *παρακμή*, *ἀπελπισία*, *θανατολογία*, *μελαγχολία*, *ἀπαισιοδοξία* καὶ ἄλλους παρόμοιους, τότε ἔχουμε ἀδρομερῶς μπροστὰ μας τὴ λογοτεχνικὴ προσωπογραφία τοῦ Καρυωτάκη, ὅπως ἐπιβιώνει ἕως τὶς μέρες μας. Εἶναι μιὰ προσωπογραφία θεμιτὴ μὲ τοὺς ὅρους τῆς ἐπιφανειακῆς πραγματικότητος, ἀφήνει ὅμως σὲ ἐκκρεμότητα τὸ πιὸ σημαντικὸ ζήτημα: ἀναδεικνύεται ἄραγε τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, στὴν πολυμορφία καὶ πολυσημία του, μὲ τὸν τρόπο αὐτό; Ἀνανεώνεται ἡ φήμη του, προσφέροντας καινούριες δυνατότητες γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ποίησής του, ἢ τὸν περιορίζει ἀσφυκτικὰ σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ πολιτισμικὲς χαλκομανίες;

Κάθε ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ θεωρητικὴ της θεμελίωση, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσει δύο τουλάχιστον δεδομένα ποὺ τίθενται ὡς προϋποθέσεις.

Στὴν πρώτη, οἱ ἐπιστρώσεις τῆς καρυωτακολογίας, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀπήχησή τους, συνοδεύουν τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀπλὰ ἐπιθέματα τὰ ὅποια μπορεῖ νὰ τὰ ἀφαιρέσει κανεὶς καὶ νὰ ἀναδείξει τὴν ποίηση στὴν ἀρχικὴ της κατάστασι· κάτι τέτοιο θὰ σήμαινε ὅτι ἡ διαδρομὴ στὸν χρόνον δὲν ἀφήνει σημάδια καὶ ὅτι ἓνα ἔργο μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς πρόσληψης. Ἀκόμη καὶ ἂν θεωρήσουμε

ὅτι ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη ἔχει ταλαιπωρηθεῖ ἀνεπανόρθωτα στὰ χέρια ὀρισμένων μελετητῶν της, καὶ πάλι εἵμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι τὸ ἴζημα ἔχει ἐπικαθίσει στοὺς ἀρμούς της. Ἐπομένως, στὶς περιπτώσεις ποὺ ἔχουμε κριτικὴ ἀναθεώρηση, αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ γίνηι στὸ κενό, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ ὅσα καθορίζουν τὸ ὄνομα «Καρυωτάκης» ἐξαρχῆς καὶ ἕως σήμερα.

Ἡ δεύτερη προϋπόθεση ἀναφέρεται στὴ ζωτικὴ ἀναμόρφωση τῆς ἀναγνωστικῆς ματιᾶς, θέτοντας ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ἄκριτη ἀποδοχὴ τῆς παράδοσης. Καμιὰ ἐρμηνευτικὴ ἀπόπειρα δὲν ἔχει νόημα γιὰ τὸ παρόν, ἂν δὲν ἀξιοποιήσῃ τὸ ποιητικὸ παράδειγμα γιὰ νὰ ἀναδείξῃ τὸν δικό της λόγο καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὴ δική της γενεαλογία. Ἀναγνωρίζοντας βέβαια ὅτι δὲν ἔχει προκύψῃ ἀπὸ παρθενογένεση καί, ταυτόχρονα, ὅτι δὲν διαθέτει κανένα ἀπόλυτο τεκμήριο ἀντικειμενικότητος. Ἐπίσης ἡ διεκδίκηση τῆς ἀλήθειας ἢ τῆς ὀρθότητος γίνεται πάντοτε ὑπὸ ὅρους, σὲ ἓνα πεδίο ὅπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συναίνεση, ἐπιτρέπεται ἡ διαφοροποίηση, ἡ διαφωνία καὶ ἡ διαμάχη. Κανεὶς δὲν προσέρχεται ἐκεῖ ὅπου ἀναγιγνώσκεται καὶ ἀνασυντίθεται τὸ ποιητικὸ μήνυμα ἔχοντας τίτλους κατοχῆς καὶ χρήσης.

Εἶναι καιρὸς πιά καὶ στὴν Ἑλλάδα νὰ εἰπωθεῖ, σὲ ὅσους ἀντιλαμβάνονται τὴ λογοτεχνία ὡς τιμᾶριο, ὅτι ἡ φεουδαρχία ἔχει (γιὰ τὴν ἀκρίβεια, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχει) τελειώσῃ. Μιλῶ γιὰ τὸν Καρυωτάκη σήμερα, ἐπομένως, σημαίνει ὅτι ξαναθέτω τοὺς ὅρους τῆς ἀνάγνωσής του καὶ ἀντιτίθεμαι στὸ καθεστῶς ποὺ τὸν θεωρεῖ κτῆμα του καὶ τὸν διαχειρίζεται μὲ ἰδιοτέλεια.

Ἄν ὄντως μᾶς ἀπασχολεῖ τὸ «σήμερα», τότε ἀξίζει νὰ θέσουμε ὑπόψη τοῦ ἀναγνώστη, ἐκ προοιμίου, κάποιες γενικὲς διαπιστώσεις:

1. Ποιὰ εἶναι ἡ θέση τοῦ Καρυωτάκη στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας; Ἐδῶ βοηθᾷ νὰ ἀναφέρουμε ἓναν εὐλογο συσχετισμό. Ὅπως ὁ Μπωντλαῖρ θεωρεῖται, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, ὅτι ὑπῆρξε ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὸν ρομαντισμὸ καὶ τὸν μοντερνισμὸ στὴ Γαλλία, ὁ Καρυωτάκης ἔγινε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, κάτι ἀνάλογο στὴν Ἑλλάδα, ἡ γέφυρα ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν πα-

ράδοση τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ τοῦ συμβολισμοῦ (ὅπως ἀνασυγκροτεῖται στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα σὲ καινούριες ὄψεις) στὸ αἶτημα τοῦ μοντέρνου. Ἀναμφίβολα στὴν περίπτωσή του μετράνε πολλαπλῶς καὶ οἱ τοπικὲς ἰδιαιτερότητες.

Πίσω του ὑπάρχει ὁ ρομαντισμός, ὁ συμβολισμός καὶ οἱ Γάλλοι poètes maudits· μπροστά του κυριαρχοῦν τεράστιες παρουσίες, σὲ ἐθνικὸ/αἰσθητικὸ ἐπίπεδο, ὅπως αὐτὲς τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Σικελιανοῦ· ἀλλὰ καὶ ὁ Καβάφης, ὁ διεκδικητικὸς λόγος τοῦ ὁποῖου εἶχε ἤδη διεισδύσει στὸ ἐθνικὸ κέντρο, ἀναγκάζοντας ὅλη τὴν ποιητικὴ συντεχνία νὰ ἀναμετρηθεῖ μαζί του· κατόπιν, σχεδὸν συγκαρινός, περιμένει ὁ ἐλληνικὸς μοντερνισμὸς μὲ τὴν πιὸ μαχητικὴ καὶ ἰδεολογικὰ συμπαγὴ ὁμάδα του, δηλαδὴ ὁ κύκλος τοῦ περιοδικοῦ *Τὰ Νέα Γράμματα*, πὺ ἐπικράτησε ὡς γενιὰ τοῦ '30.

Σὲ αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ σκηνικὸ ὁ Καρυωτάκης ἐμφανίζεται ὡς ρωγμὴ ἀνάμεσα στὴν παράδοση καὶ τὸ καινούριο, στὴ συντήρηση καὶ τὴν ὑπέρβαση. Στὴ θέση αὐτὴ τοῦ δισταγμοῦ καὶ τῆς τόλμης βίωσε τὴν πιὸ δύσκολη ποιητικὴ ἀπόφαση: τί νὰ κρατήσει ἀπὸ τὸ παλιὸ καὶ τί νὰ διαλέξει ἀπὸ τὸ καινούριο. Τὰ ποιήματά του εἶναι ἀπάντηση στὴν κόψη τοῦ ξυραφιοῦ, στὸ μεταίχμιο ὅπου κρίνεται ὁ καλὸς ποιητής. Ἐπειδὴ ὅμως στὴν τέχνη καμιὰ ἰσορροπία δὲν εἶναι ἀπόλυτη, ἔτσι κι ἐδῶ στὸ τέλος ἡ ζυγὰριὰ ἔγειρε πρὸς τὴ μεριά τῆς πρωτοπορίας. Ἡ γέφυρα ἔγινε μονοπάτι.

2. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Καρυωτάκη εἶναι ὁ Μεσοπόλεμος. Ἡ ποίησή του ἔχει ἀνάγκη τῇ σύνδεση μὲ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ ὅρου γιὰ νὰ ἀναπτύξει τὴ δυναμικὴ της. Ὁ συσχετισμὸς πρέπει νὰ περιλάβει καὶ τὴν ἀντίστοιχη γενιά, γιὰτὶ ὁ Καρυωτάκης δὲν ἔδρασε μόνος του.² Γύρω του πολλοὶ ἄλλοι νέοι ποιητὲς (ὅπως ὁ Τέλλος Ἄγρας, ὁ Ρῶμος Φιλύρας, ὁ Ναπολέων Λαπαθιώτης, ὁ Μῆτσος Παπανικολάου, ἡ Μαρία Πολυδούρη) ἐπιχειροῦσαν νὰ πειραματιστοῦν μὲ τὸν δικὸν τους τρόπο ἀλλὰ σὲ κοινὸ πεδίο. Ὁ Καρυωτάκης ὅμως ξεχώρισε, γιὰτὶ τελικὰ μόνον αὐτὸς ἔκανε τὸ

2. Βλ. σχετικὰ Ἑλλή Φιλοκύπρου, *Ἡ γενιὰ τοῦ Καρυωτάκη. Φεύγοντας τὴ μάστιγα τοῦ λόγου*, Νεφέλη, Ἀθήνα 2009.

βήμα εμπρός, ανοίγοντας χώρο για μιὰ καινούρια ποιητική γραφή, άγνωστη έως τότε. Σὲ λιγότερο ἀπὸ μιὰ δεκαετία (1919-1927), τὴν πρώτη τοῦ Μεσοπολέμου, κατόρθωσε νὰ ἀλλάξει τὴν πορεία τῆς ἑλληνικῆς ποίησης. Ἡ ἐπίδρασή του ἔγινε ἄμεσα ἀντιληπτή: ἀκόμη καὶ οἱ ἀρνητές του δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν ἀποφύγουν. Ὅσοι ἔγραψαν μετὰ τὸ 1928 ἦταν ὑποχρεωμένοι, μὲ τὸν ἕναν ἢ τὸν ἄλλον τρόπο, νὰ λογαριαστοῦν μὲ τὸ ἔργο καὶ τὸν μύθο τοῦ Καρυωτάκη.

3. Ἐξετάζοντας τὴ θέση τοῦ Καρυωτάκη στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, μιὰ θέση πλέον ἀναγνωρισμένη καὶ ἀρχειοθετημένη, παρὰ τὶς διαφωνίες ὀρισμένων κριτικῶν ἢ τὶς ἐνστάσεις κάποιων ὁμοτέχνων του, συναντᾶμε ἀναπόφευκτα καὶ τὸν ὄρο καρυωτακισμὸς ποὺ λάνσαρε τὴ δεκαετία τοῦ 1930 ἢ ὁμώνυμη γενιὰ ἀλλὰ συνεχίζει νὰ ἀπασχολεῖ ἔως σήμερα τοὺς εἰδικούς. Ἡ ἐπιβίωσή του καὶ ἡ συνεχιζόμενη συζήτηση γιὰ τὸ περιεχόμενό του (μὲ διαφωνίες ἔντονες κάποτε) φανερώνει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ὄρο καθαρὰ αἰσθητικοῦ περιεχομένου ἀλλὰ γιὰ ὄρο μὲ ἰσχυρὴ ἰδεολογικὴ φόρτιση. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἄποψη ποὺ θεωρεῖ ὅτι ὡς ἔννοια ὁ «καρυωτακισμὸς» δὲν ἀναφέρεται στὸν ἴδιο τὸν Καρυωτάκη ἀλλὰ στοὺς κακοὺς μιμητές του, σὲ ἕνα φαινόμενο μὲ χαρακτηριστικὰ μολυσματικῆς ἀσθένειας. Ὅμως ὁ πραγματικὸς στόχος, συνήθως διαφανής, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, σὲ αὐτὸν ἀπευθύνεται ἡ τελικὴ ἀναφορά. Συνειρμικὰ ἢ συνεκδοχικὰ ὁ καρυωτακισμὸς ἐκθέτει τὸν ἀρχικὸ φορέα του, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Καρυωτάκη.

Ἀκόμη καὶ ἂν δεχτοῦμε ὅτι στὴν ἐποχὴ του ὑπῆρξε συλλογικὸ φαινόμενο μικρῆς κλίμακας, ἡ ἐπίμονη συσχέτισή του μὲ τὸν ποιητὴ καὶ ἡ διαρκὴς ἀναζωπύρωσή του ἀποδεικνύουν ὅτι ὑπηρέτησε ἀνάγκες πολιτισμικῆς τακτικῆς ποὺ ἀποσκοποῦσε στὴν ὑπονόμευση καὶ τὴ μείωση. Ὁ «καρυωτακισμὸς» εἶναι ὄρος ποὺ ἔχει ὡς πραγματικὸ στόχο τὸν Καρυωτάκη καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς πρόσχημα τὴν εἰκαζόμενη ἀρνητικὴ ἐπίδρασή του στοὺς νέους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι ὄρος χωρὶς συγκεκριμένο περιεχόμενο, λόγω τῆς ἀσάφειάς του καὶ λόγω τῆς ἑλλειψῆς πειστικῶν παραδειγμάτων. Ὑπῆρξε στὴν ἀρχὴ ἕνα

έξυπνο εύρημα τής γενιᾶς τοῦ '30, ένα εἶδος ἀντίδρασης στὴν ἀπήχηση τοῦ ποιητῆ. Προβλήθηκε στὴ συνέχεια ὡς ἐπιδημία καὶ ἀξιοποιήθηκε ὡς χοντροκομμένο ἐργαλεῖο γιὰ νὰ στηρίξει φιλολογικὲς φαντασιώσεις ποὺ ἔδωσαν σὲ μιὰ περίπλοκη πραγματικότητα τὴ μορφὴ λογοτεχνικῆς νόσου.

4. Μὲ ποιούς ποιητὲς κράτησε ἀνοιχτὸ διάλογο ὁ Καρυωτάκης; Ποιοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συμμετέχουν καίρια στὴ διαμόρφωση τής δικῆς του ποιητικῆς ταυτότητας;³ Ἄν ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὴν ἑλληνικὴ πλευρὰ (ποὺ εἶναι δεδομένη ἀλλὰ ὄχι ἀποφασιστικὴ) ὁ Καρυωτάκης τρέφεται μὲ ὕλικὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ 19ου αἰώνα, κατὰ κύριο λόγο. Αὐτὸ μαρτυροῦν οἱ μεταφράσεις του ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ ποιήματά του. Οἱ παρουσίες τοῦ Μπωντλαίρ, τοῦ Βερλαίν, τοῦ Λαφόργκ καὶ τοῦ Πόου (μέσω τής Γαλλίας) εἶναι καθοριστικὲς. Ἡ παράδοση τῶν καταραμένων ποιητῶν ἢ ποιητῶν τής παρακμῆς (décadence) συγκροτεῖ τὸ κεντρικὸ πεδίο τής καρυωτακικῆς ποιητικῆς. Ἡ ἐπαφὴ εἶναι διαρκὲς καὶ διακρίνεται γιὰ τὴ γενικότερη ἔφεση πρὸς τὴ γαλλικὴ λογοτεχνία καὶ γλῶσσα, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ταίριασμα τής ἑλληνικῆς αἰσθαντικότητος μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ γαλλικοῦ fin-de-siècle.

Παραδόξως ἡ περίπτωση τοῦ Μαλλαρμέ, ποὺ εἶναι ὁ πιὸ πρωτοποριακὸς ποιητὴς τής ἐποχῆς αὐτῆς, μὲ ἀναγνωρισμένη ἐπίδραση σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη, δὲν φαίνεται νὰ συνέβαλε στὴν ποιητικὴ ἀγωγή του. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ διάλογος αὐτός, μολονότι ἔγινε ἀργά, καὶ σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὁ μοντερνισμὸς στὴν Εὐρώπη ἦταν στὴν ἀκμὴ του, ταίριαζε μὲ τὴν ψυχροσύνη καὶ τὴς ποιητικὲς ἀναζητήσεις τοῦ Καρυωτάκη. Ἐπομένως τὸ σκηνικὸ τής ἀπαισιοδοξίας καὶ τής μελαγχολίας, μαζὶ μὲ τὴν παρουσία τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τοῦ κυνισμοῦ, δὲν πρέπει νὰ ἐξεταστοῦν ὡς βιογραφικὰ δείγματα ἢ ἀποδείξεις ψυχικοῦ πάθους ἀλλὰ ὡς αἰσθητικὰ παραδείγματα ποὺ παραπέμπουν σὲ ὑπαρξιακὲς ἀνάγκες καὶ κοινωνικὲς καταστάσεις.

3. Γιὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐπιδράσεων μὲ τὴν παραδοσιακὴ ἔννοια βλ. Κώστας Στεργιόπουλος, *Οἱ ἐπιδράσεις στὸ ἔργο τοῦ Καρυωτάκη*, Σοκόλης, Ἀθήνα 2005 (1η ἐκδ. 1972).

5. Ἡ πιό ἄγωνα συζήτηση γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη εἶναι αὐτὴ ποὺ διεξάγεται τὰ τελευταῖα χρόνια (καὶ μάλιστα σὲ ὑψηλοὺς τόνους) γιὰ τὶς πολιτικὲς του πεποιθήσεις καὶ τὴν ἰδεολογικὴ του στράτευση. Ἡ ἐστίαση μετακινεῖται ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο στὸ ἄλλο. Πότε ὁ Καρυωτάκης διεκδικεῖται ὡς παραταξιακὸ ἑνδαλμα, ἀκόμη καὶ ὡς δυνάμει συνοδοιπὸρος, ἀπὸ τοὺς ρομαντικούς τῆς εὐρύτερης Ἀριστερᾶς, καὶ πότε στιγματίζεται, ἀπὸ γνωστοὺς φιλολογικὸ ἱεροεξεταστὴ καὶ τὴν κουστωδία του, ὡς βασιλικὸς καὶ συντηρητικὸς, ἐμπορούμενος κρυφίως ἀπὸ φασιστοειδεῖς πατριωτικὲς ιδέες. Γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν θέσεων τοῦ ποιητῆ, γιὰ τὶς ὁποῖες ἄλλωστε ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν μίλησε εὐθέως, οὔτε ἄλλες συμπληρωματικὲς πηγὲς εἶναι ἰδιαίτερα διαφωτιστικές, προσκομίζονται δῆθεν ἀποδείξεις, βασισμένες σὲ ἰσχνὲς πληροφορίες ποὺ ἀντλοῦνται ἀπὸ ἔμμεσα στοιχεῖα ἄλλης τάξεως (οἰκογενειακὲς παραδόσεις, νεανικὲς στρατεύσεις, συνδικαλιστικές δράσεις).

Ἀπὸ ὅποια προοπτικὴ καὶ ἂν ἐξεταστῇ ὁ βίος τοῦ Καρυωτάκη δὲν παρέχει ἐνδόσιμα γιὰ νὰ ἀνιχνευτοῦν σαφεῖς, πόσο μᾶλλον ἀκραῖες, πολιτικὲς θέσεις. Ἡ ἰδεολογία, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, ὑποχωρεῖ στὸ παρασκήνιο γιὰ νὰ προβληθεῖ τὸ ἔργο ἐντὸς τοῦ ὁποῖου μετασχηματίζεται καὶ ἀφομοιώνεται. Τὸ μόνον σοβαρὸ (καθότι ὑπαρκτὸ καὶ ὑπογεγραμμένο) τεκμήριο εἶναι τὰ κείμενα ποὺ ἔγραψε ὡς δημόσιος ὑπάλληλος μὲ συνδικαλιστικὴ δράση. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐντοπίσουμε μὲ βεβαιότητα τὶς πεποιθήσεις του. Προωθημένες συνδικαλιστικὲς θέσεις (ποὺ συνδέονται συχνὰ μὲ ἀτομικὰ συμφέροντα) δὲν συμβαδίζουν ὑποχρεωτικὰ μὲ ἀντίστοιχες πολιτικὲς ἀπόψεις. Ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, μὲ τὸν ἄνθρωπο Καρυωτάκη (ὡς ἄτομο, ὡς πολίτη καὶ ὡς δημόσιο ὑπάλληλο) καὶ τὴν πολιτικὴ του ἰδεολογία μποροῦν νὰ ἀσχοληθοῦν οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ κοινωνιολόγοι. Οἱ κριτικοὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ οἱ φιλόλογοι, ποὺ ἐξισώνουν τὴν βιογραφία μὲ τὸ ἔργο ἢ ἐπιχειροῦν νὰ χειραγωγήσουν ἰδεολογικὰ τοὺς ἀναγνώστες, ἀκυρώνουν τὸν ἴδιο τὸν ρόλο τους, τὴν ἐρμηνεία δηλαδὴ τῆς ποίησης.

Οἱ ιδέες, οἱ ἀπόψεις, τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη, οἱ φαντασίες τοῦ ποιητῆ ἔχουν ἄξία μόνον στὸν βαθμὸ ποὺ μετατρέπονται σὲ

ποιητική γραφή. Ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἴδιος ἢ ἡ ἐποχὴ παρέχουν μαρτυρίες γιὰ τὶς θέσεις του περὶ κοινωνίας, ἰδεολογίας, πολιτικῆς καὶ τέχνης, ἀκόμη καὶ τότε πρέπει τὰ στοιχεῖα αὐτὰ νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸ ἔργο, νὰ φανεῖ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο διαφωτίζουν τὸν ποιητικὸ λόγον καὶ βοηθοῦν τὴν ἀνάγνωσιν στὴν προσπάθειά της νὰ τὸν ἀνακαλύψει ἐκ νέου. Τὸ πιὸ συνηθισμένο σφάλμα εἶναι νὰ πιστέψει κανεὶς ὅτι ὁ ποιητὴς ἔχει τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τοῦ ἔργου του, ὅτι καθορίζει τὸ νόημά του καὶ ρυθμίζει τὴν ἀπήχησή του. Πρόκειται γιὰ διαδεδομένη πλάνη ποὺ ἐμποδίζει νὰ κατανοήσουμε ὅτι συχνὰ ἓνα ἔργο προσλαμβάνεται τελείως διαφορετικὰ, ὅχι μόνον ἀπὸ τὶς προθέσεις τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς προσδιορισμούς του.

Τὸ λογοτεχνικὸ κείμενον μπορεῖ, στὸν κοινωνικὸ χῶρον, νὰ λειτουργήσει ἀκόμη καὶ ἐναντίον τοῦ συγγραφέα του. Δὲν εἶναι λίγα τὰ παραδείγματα ποὺ δείχνουν πῶς ἡ ἐπαναστατικὴ ἰδεολογία τοῦ συγγραφέα καταλήγει σὲ ἔργα συμβατικά, δηλαδὴ ἀνώδυνα γιὰ τὴν κρατούσα τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίστροφο, ἓνας συγγραφέας συντηρητικῶν ἀντιλήψεων, νὰ δημιουργεῖ ἔργα ποὺ τὴν ὑπονομεύουν ἢ τὴ διαταράσσουν. Ἡ δράση τοῦ κειμένου δὲν ὑποτάσσεται ὑποχρεωτικὰ στὴν ἰδεολογία ἢ στὴ θρησκεία ἢ στὶς ἀπόψεις τοῦ δημιουργοῦ, γιατί ἡ λογοτεχνικὴ γλῶσσα ἔχει ἓναν δικὸν τρόπο νὰ ἀκολουθεῖ ἀπρόβλεπτα μονοπάτια.

Ἄς δεχτοῦμε ὅμως, χάριν τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ὁ Καρυωτάκης στὴ ζωὴ του ὑπῆρξε ἄνθρωπος συντηρητικῶν ἀρχῶν καὶ ἀντιδραστικῶν πεποιθήσεων. Ἡ, ἂς ὑποθέσουμε, ὅτι ὑπῆρξε γενικὰ ἀδιάφορος, χωρὶς φανατισμούς, ἀφοσιωμένος στὰ δικά του ἐνδιαφέροντα καὶ τὶς δικές του ἔγνοιες. Θὰ μείνουμε σὲ αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο καὶ θὰ ἀγνοήσουμε τὸ ἔργο; Τότε διαγράφουμε τὸν ποιητὴ καὶ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὸ πιὸ σημαντικόν: τὸ δημιούργημα του.

7. Στὴν περίπτωση τοῦ Καρυωτάκη μιὰ τέτοια στάση μᾶς στερεῖ μιὰ σημαντικὴ πλευρὰ τῆς ποίησής του: τὴν ἄσκηση κοινωνικῆς κριτικῆς. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ εἶναι πολὺ πιὸ καταλυτικὴ ἰδεολογικὰ καὶ ἀποτελεσματικὴ κοινωνικὰ ἀπὸ τὴν κομματικὴν στράτευση ἢ τὴ διακήρυξιν συγκυριακῶν πολιτικῶν ἀπόψεων. Ἡ ποίηση τοῦ Καρυωτάκη εἶναι δραστικὴ πολιτικὰ γιατί ἔχει

ὥς στόχο της τὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του. Τὰ κύρια μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ἡ εἰρωνεία, ὁ σαρκασμὸς καὶ ἡ σάτιρα. Κατορθώνει ἔτσι νὰ ὑπερβεῖ τὸ ἐπικαιρικὸ καὶ νὰ μιλήσῃ γενικότερα γιὰ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα. Ποιήματα ὅπως «Ὁ Μιχαλῖος», «Δὸν Κιχῶτες», «Εἰς Ἀνδρέαν Κάλβον», «Μικρὴ ἀσυμφωνία εἰς α μεῖζον», «Στὸ ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας ποὺ φωτίζει τὸν κόσμον», «Δημόσιοι ὑπάλληλοι» ἀλλὰ καὶ πεζὰ ὅπως οἱ «Τρεῖς μεγάλες χαρὲς» καὶ ἡ «Κάθαρσις» εἶναι σπουδαῖα δείγματα κοινωνικῆς κριτικῆς πολὺ πιὸ («ἐπαναστατικὰ») καὶ «ἀνατρεπτικὰ» ἀπὸ στρατευμένα ἔργα ἄλλων λογοτεχνῶν.

Στὸν ἐλληνικὸ Μεσοπόλεμο ὁ Καρυωτάκης εἶναι ὁ κορυφαῖος κοινωνικὸς ποιητής (μαζὶ μὲ τὸν Βάρναλη φυσικὰ ποὺ συνιστᾷ ὅμως ξεχωριστὴ περίπτωση ἄλλης γενιᾶς, μὲ διαφορετικὴ αἰσθητικὴ καὶ ιδεολογία). Ὅχι μόνον γιὰτὶ ἔγραψε ποιήματα μὲ σαφὴ στόχευση τὴν ἀστικὴ ὑποκρισία, τὴν πατριδοκαπηλία, τὴν κοινωνικὴ ἀναλγησία καὶ τὴν καπιταλιστικὴ φενάκη ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὅλη ἡ ποίησή του μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς συνολικὴ «ἄρνηση» τῆς κρατοῦσας τάξης, ἄρνηση ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν γλιτώνει οὔτε ἡ ἴδια ἡ ποίηση. Ὁ Καρυωτάκης εἶναι ὡς ἐκ τούτου πολιτικὸς ποιητής, ἀφοῦ βρῆκε τὸν τρόπο νὰ καταστήσῃ ὁρατὴ τὴν κοινωνικὴ «διαφορά» του, διαμορφώνοντας μιὰ καινούρια ποιητικὴ γραφή.

Ὁ Καρυωτάκης εἶναι ἐπίσης ἀνατρεπτικὸς ποιητής. Ἡ ἀντισυμβατικὴ στάση του δὲν τελειώνει στὴν ἐποχὴ του, ἡ ποίησή του συνεχίζει νὰ τροφοδοτεῖ τὴ σκέψη καὶ τὴ δράση ἀνθρώπων ποὺ ἀκολουθοῦν ἀνορθόδοξα μονοπάτια καί, συχνά, τὸν χρειάζονται γιὰ νὰ δηλώσουν τὴ δική τους «διαφορά». Εἶναι συνεπῶς καιρὸς νὰ τελειώσουν οἱ ἀδιέξοδες διαμάχες γιὰ τὴν πολιτικὴ ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου Καρυωτάκη καὶ νὰ ἀξιολογηθεῖ τὸ ποιητικὸ μῆνυμα ὡς μέσο ἄσκησης κοινωνικῆς κριτικῆς, μέσο ποὺ καθὼς φαίνεται ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι χρήσιμο.

8. Συνοψίζοντας τὰ προηγούμενα, μποροῦμε νὰ καταλήξουμε στὴν τροποποίηση τοῦ ἐρωτήματος «τί σημαίνει ὁ Καρυωτάκης σήμερα;» στὸ «πῶς πρέπει νὰ προσεγγίσουμε τὸν Καρυωτάκη σήμερα;». Ὑπάρχει πράγματι ἄφθονο ὕλικὸ γιὰ τὸν ποιητὴ καὶ

τὴν ἐποχὴ του, ὅπως ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὲς ἐκδόσεις τῶν ἔργων του, οἱ περισσότερες ὅχι ἀξιόπιστες. Δὲν λείπουν καὶ κάποιες σοβαρὲς ἐργασίες γιὰ τὴν ποίησή του μὲ ἔμφαση εἴτε σὲ ἱστορικὰ-πραγματολογικὰ στοιχεῖα εἴτε σὲ μορφολογικὰ-διακειμενικά. Ὡστόσο τὸ πιεστικὸ ἐρώτημα εἶναι ἡ ἀνάκτηση τοῦ καρυωτακικοῦ λόγου γιὰ τὶς σημερινὲς ἀνάγκες.

Ἄν δεχτοῦμε ὅτι κάθε ἔργο ἀποτυπώνει μεταφορικὰ μιὰ συγκεκριμένη ἱστορικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ στιγμή, τότε πρέπει νὰ κατανοήσουμε ὅτι ἡ πορεία του στὸν χρόνο μπορεῖ αὐτὴ τὴ «στιγμὴ» νὰ τὴν ἀλλοιώσει, νὰ τὴν ἐνσωματώσει, ἀκόμη καὶ νὰ τὴν ἐξαλείψει. Ἡ ἀπροσδιοριστία ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν κριτικὸ νὰ διαμορφώσει ἄποψη γιὰ τὰ ἱστορικὰ δεδομένα καὶ γιὰ τὴν ἱστορικότητα τοῦ ἔργου τέχνης ἐν γένει. Ἄν παράλληλα δεχτοῦμε ὅτι τὸ ποιητικὸ ἔργο δὲν εἶναι ἀπλὸ ντοκουμέντο ἀλλὰ φαντασιακὴ κατασκευή, δηλαδὴ προσωπικὴ στάση ἀπέναντι στὸν θεσμὸ τῆς λογοτεχνίας, τότε εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μελετήσουμε καὶ τὴ ρητορικὴ του ὑπόσταση.

Συνεπῶς, ἡ ἐκ νέου ἐρμηνεία τοῦ Καρυωτάκη πρέπει νὰ συνδυάσει τὴν ἱστορία μὲ τὴ ρητορικὴ γιὰ νὰ ἀναζωογονήσει ἓνα ἔργο ποὺ δεκαετίες τώρα ἐπιβαρύνεται μὲ ξελιγωτικὰ στερεότυπα. Στὸ τέλος, ὅλες οἱ πλευρὲς τοῦ Καρυωτάκη, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ πολιτικὴ, ἡ καταραμένη, ἡ παρακμιακὴ, ἡ ἐρωτικὴ, ἡ ἀπαισιόδοξη (ὅποια ἄλλη τέλος πάντων), πρέπει νὰ συνεκτιμηθοῦν γιὰ νὰ ἐντοπιστεῖ ἡ «διαφορά»: τί εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸν ὀρίζε τότε, καὶ συνεχίζει νὰ τὸν ὀρίζει ἀκόμη, ὡς ἐξαίρεση, ὡς κάτι διαφορετικὸ ἀνάμεσα στοὺς παλαιοὺς ἢ καθιερωμένους τῆς ἐλληνικῆς ποίησης καὶ τοὺς δυσανεκτικοὺς διεκδικητὲς τοῦ μοντέρνου. Τὸ σημαντικότερο: τί εἶναι αὐτὸ ποὺ συνεχίζει νὰ τὸν καθιστᾷ ἀντικείμενο διαμάχης καὶ δοκιμαστήριο ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν στὴν ἐποχὴ μας.

II. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Ο σύντομος βίος ενός δημοσίου υπαλλήλου

Δέν γνωρίζουμε πολλά για τη ζωή του Καρυωτάκη. Άλλωστε ό ίδιος αποφάσισε να την τελειώσει νωρίς. "Όσα γνωρίζουμε αναφέρονται κυρίως στη σχέση του με τό ελληνικό δημόσιο, δηλαδή στη δημοσιούπαλληλική σταδιοδρομία του, ή όποία επέδρασε αρνητικά στην ποιητική ανέλιξη του αλλά και στη συγκρότηση του προσωπικού βίου του. Ή εικόνα, πού συνοδεύει την ποίησή του έως σήμερα, είναι ή εικόνα ενός τυπικού, σφιγμένου και γκρίζου δημοσίου υπαλλήλου. Πρόκειται για είρωνεία τής τύχης, ό ποιητής, πού έγραψε πικρούς στίχους για τούς δημοσίους υπαλλήλους, να επιβιώνει στη συνείδηση τών αναγνωστών ως χαρακτηριστική έκφραση του είδους. "Ίσως όμως ή αντικειμενική αλήθεια αντίφαση να φανερώνει κάτι ουσιαστικό: την ικανότητα να θεματοποιεί την ίδια τη ζωή του προσφεύγοντας στον αὐτοσαρκασμό αλλά και αναδεικνύοντας, μέσα από την άτομική περίπτωση, τό γενικό πρόβλημα.

Ο Κώστας Καρυωτάκης γεννήθηκε στην Τρίπολη τό 1896, τό δεύτερο από τά τρία παιδιά μιᾶς οικογένειας πού μετακόμιζε συχνά λόγω τής δημοσιούπαλληλικῆς ιδιότητας του πατέρα (νομομηχανικός). Από τά δεκατρία του χρόνια άρχισε να δημοσιεύει άγουρα στιχουργήματα σε διάφορα περιοδικά. Έλαβε την παιδεία πού φρόντιζαν να δώσουν στα παιδιά τους οί μεσαίες οικογένειες τής εποχῆς: δημόσιο σχολείο και καλά γαλλικά. Τό 1913, στά δεκαεπτά του, έγγράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, συνεχίζει όμως να επισκέπτεται τά Χανιά, όπου βρίσκεται ή οικογένειά του, στις διακοπές. Τό 1915 γνωρίζει τόν πιό στενό του φίλο (άν κρίνουμε από τή σωζόμενη αλληλογραφία), τόν Χαρίλαο Σακελλαριάδη, φοιτητή τής Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Τελειώνει τη Νομική τό 1917 και άρχίζει ή περιπέτεια για τη στράτευσή του. Από τά υπάρχοντα στοιχεία είναι προφανές ότι ό Καρυωτάκης προσπαθοῦσε έναγωνίως να αποφύγει τη στρατιωτική θητεία. Τελικά στρατεύε-

ται για λίγο το 1920, απαλλάσσεται όμως όριστικά για λόγους υγείας.

Έχοντας εγκαταλείψει κάθε ιδέα να σταδιοδρομήσει ως δικηγόρος, αρχίζει να δημοσιεύει κείμενά του στο μαχητικό περιοδικό των δημοτικιστών *Ο Νουμάς* το 1919, ενώ την ίδια χρονιά τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή *Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων* και εκδίδει με τον φίλο του Άγη Λεβέντη το βραχύβιο σατιρικό περιοδικό *Η Γάμπα*. Τον Νοέμβριο του 1919 αρχίζει ή δημοσιούπαλληλική του σταδιοδρομία με τον διορισμό του στη Νομαρχία Θεσσαλονίκης. Όπως φαίνεται, το έτος αυτό, που γίνεται είκοσι τριών έτών, είναι κρίσιμο για την ένηλικιά του: τυπώνει την πρώτη του ποιητική συλλογή, συνεργάζεται με σοβαρά λογοτεχνικά περιοδικά και διορίζεται δημόσιος υπάλληλος.

Καθώς ακολουθεί την πορεία των μεταθέσεων στην Άρτα, στη Σύρο και τελικά στην Άθήνα το 1921, δεν παύει να φροντίζει τις ποιητικές του φιλοδοξίες που εϋδοώνονται την ίδια χρονιά με την έκδοση τής δεύτερης (και πολύ ανώτερης από την πρώτη) ποιητικής συλλογής *Νηπενθή*, ενώ συνεχίζει τη συνεργασία του με λογοτεχνικά περιοδικά. Έως το 1922, χρονιά που συναντά για πρώτη φορά τη Μαρία Πολυδούρη και, αν πιστέψουμε τους βιογράφους, έχει βεβαιωθεί ότι πάσχει από σύφιλη, ο Καρυωτάκης ζει στον άποηχο τής φοιτητικής του ζωής: γλέντια, φάρσες, κοινές γυναίκες, φλέρτ, θορυβώδεις παρέες, έντονη νυχτερινή ζωή. Όλα αυτά βέβαια τυλιγμένα με το πέπλο τής υπερβολής και με την αχλή του αναδρομικού έξωραϊσμού.

Την εποχή που ή Ελλάδα ζει τις συνέπειες τής Μικρασιατικής Καταστροφής ο Καρυωτάκης προσπαθεί τρικλίζοντας να βρει δρόμο στη ζωή και, πάνω απ' όλα, στην τέχνη. Καρπός αυτής τής αναζήτησης είναι τὰ ποιήματα που θα γράψει τὰ επόμενα χρόνια και τὰ όποια αποτελούν την κορύφωση τής περιπέτειάς του με την τέχνη. Αναμφίβολα δεν ξέρουμε πώς θα συνέχιζε, αν δεν έκοβε το νήμα, αυτό που μπορούμε όμως να πούμε είναι ότι ή τελευταία συλλογή (*Ελεγεία και Σάτιρες*, 1927) και τὰ τελευταία άδημοσίευτα ποιήματα και πεζά συνιστούν το πιο έντυπωσιακό (μολοντί αποχαιρετιστήριο) tour de force στη λογοτεχνική του σταδιοδρομία.

Σε αὐτὰ τὰ ἔξι χρόνια πὺ ἀπομένουν ἕως τὸ τέλος (ἀπὸ τὸ 1922 ἕως τὸ 1928) θὰ ἀλλάξει πολλές θέσεις σὲ δημόσιες ὑπηρεσίες, θὰ ὑποστῇ ταλαιπωρίες, θὰ κυνηγηθεῖ γιὰ τὴ συνδικαλιστικὴ του δράση καὶ θὰ πάρει πολλές μεταθέσεις, ὅμως τὸ μεγαλύτερο διάστημα θὰ τὸ ζήσει στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἐπιδιώκει νὰ ἀναγνωριστῇ ὡς σημαντικὸς ποιητής. Ἡ σχέση μετὰ τὴν Πολυδούρη καταρρέει μετὰ δική του εὐθύνη. Στὸ διάστημα αὐτὸ γνρίζει πολλοὺς νέους λογοτέχνες καὶ μάλιστα τὸ 1924 συμμετέχει στὴ φιλόδοξη ἔκδοση ἑνὸς περιοδικοῦ (*Εμεῖς*), τὸ ὁποῖο, ὅμως, δὲν εἶχε εὐδόκιμη συνέχεια. Στὸ ἴδιο διάστημα ἐπιχειρεῖ κάποια ταξίδια ἐντὸς Ἑλλάδος καὶ τρία στὸ ἐξωτερικόν. Τὸ πρῶτο τὴν ἄνοιξη τοῦ 1924 στὴ Γερμανία μέσω Ἰταλίας, τὸ δεύτερο στὴ Ρουμανία τὸ φθινόπωρο τοῦ 1926 καὶ τὸ τρίτο στὸ Παρίσι (πιθανῶς γιὰ ἱατρικοὺς λόγους) τὴν ἄνοιξη τοῦ 1928.

Τὸ 1928 εἶναι τὸ μοιραῖο ἔτος. Ἐχοντας ἤδη ἐκδώσει, ἕναν χρόνο πρὶν, τὸ *Ἐλεγεία καὶ Σάτιρες*, τὴν τελευταία καὶ πιὸ σημαντικὴ συλλογή του, ὁ Καρυωτάκης θεωρεῖται πιά ἀναγνωρισμένος ποιητής μετὰ διαπιστωμένη ἀπήχηση, ἰδιαίτερα στοὺς νέους ἀναγνώστες. Ὡστόσο ἡ ταλαιπωρία μετὰ τὴν ὑπηρεσία του συνεχίζεται καὶ ἐπιδεινώνεται ὅταν, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1928, ἐκλέγεται Γενικὸς Γραμματέας τοῦ σωματείου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων στὴν Ἀθήνα. Ἀποσπᾶται ἀμέσως στὴν Πάτρα τὸν Φεβρουάριο καὶ τὸν Μάιο μετατίθεται στὴν Πρέβεζα, ὅπου θὰ αὐτοκτονήσει στίς 21 Ἰουλίου, ἀφήνοντας ἕνα αἰνιγματικὸ σημεῖωμα, τὸ ὁποῖο κανένας μελετητής του δὲν κατάφερε νὰ ἀποκρυπτογραφήσει πειστικὰ ἕως σήμερα.

Ὁ Χαρίλαος Σακελλαριάδης καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Καρυωτάκη

Ὅταν ἐπιχειροῦμε νὰ συνθέσουμε τὴ βιογραφία ἑνὸς συγγραφέα (συχνὰ συμφύροντάς τιν ἀδοκίμως μετὰ τὸ ἔργο του) λησμονοῦμε ὅτι ἡ ἀφήγησή μας εἶναι «ὁμοίωμα» καὶ ὄχι «ἀποτύπωση» ἢ «ἀντανάκλαση» τοῦ βίου. Τὸ ὁμοίωμα παρέχει ἕνα πλαίσιο ἀναφορᾶς ὅπου εἶναι δύσκολο νὰ διαχωρίσουμε τὸ πραγματικὸ ἀπὸ

τὸ ἀβέβαιο ἢ ὑποθετικό. Τὸ πλαίσιο αὐτό, μαζί με τὰ ἱστορικά δεδομένα, συγκροτοῦν στὸ πεδίο τῆς ἀνάγνωσης τὴ μορφή τοῦ ἥρωα ποὺ χρειάζεται ὁ χρήστης γιὰ νὰ προσεγγίσει τὸ ἔργο. Βοηθᾷ τὴν πορεία πρὸς τὸ ἔργο, ὅχι ὅμως τὴν κατανόηση ἢ τὴν ἐρμηνεία του, πέρα ἀπὸ τὴν παροχὴ ἑνὸς ὀρίζοντα οἰκειότητος.

Τὸ ἔργο χρειάζεται ἄλλες προσλαμβάνουσες καὶ ἀπαιτεῖ διαφορετικὴ προσέγγιση ποὺ πρέπει νὰ ἀποκλείει τὴν ταύτιση ἢ τὴν ἀντιστοίχισή του με τὸν βίο. Στὴ συγκρότηση τοῦ βιογραφικοῦ καὶ ἱστοριοκοινωνικοῦ πεδίου ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ «μαρτυρίες» ἀνθρώπων ποὺ γνώρισαν τὸν συγγραφέα καὶ ἔζησαν στὴν ἐποχὴ του. Ἀκόμη καὶ ἂν οἱ «μάρτυρες» ἀποδειχθοῦν ἀναξιόπιστοι ἢ προκατειλημμένοι, πάντα ἡ μαρτυρία τους εἶναι πολὺτιμη, γιὰτὶ ἐπιτρέπει (μέσα βεβαίως ἀπὸ διαθλαστικὰ φίλτρα) τὴν πρόσβαση στὸ παρελθόν. Ἡ χρῆση τῆς μαρτυρίας εἶναι ἔργο τῶν μεταγενεστέρων, ὅχι πάντα εὐκόλο· ἀπὸ τὴν ἐκβασή του κρίνεται καὶ ἡ δική τους ἀξιοπιστία.

Στὴν περίπτωσι τοῦ Καρυωτάκη ἔχουμε κάποιους μάρτυρες ποὺ ἔχουν ἀξιοποιηθεῖ ἀρμοδίως ἀπὸ τοὺς βιογράφους καὶ μελετητές του, ὁ μακρὰν ὅμως πιὸ σημαντικὸς εἶναι ὁ φιλόλογος Χαρίλαος Σακελλαριάδης, ὁ ὁποῖος γνώρισε τὸν Καρυωτάκη τὸ 1915, ὅταν καὶ οἱ δύο ἦταν φοιτητές, ὁ πρῶτος τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ ὁ δεύτερος τῆς Νομικῆς. Ἔως καὶ τὸ 1922, ὁπότε ὁ Σακελλαριάδης διορίστηκε καθηγητὴς στὸν τόπο καταγωγῆς του, στὴ Δημητσάνα, μοιράσθηκαν μιὰ ἔντονη νεανικὴ ζωὴ με γλέντια, φάρσες, ἔρωτες καὶ πειράγματα σὲ κλίμα μετεφηβικῆς ὑπερβολῆς καὶ ἐξιδανίκευσης. Γιὰ μία πενταετία (1922-1927) οἱ συναντήσεις τους ἦταν ἀραιές. Γνωρίζουμε ὅτι συναντήθηκαν, τουλάχιστον μία φορὰ, στὴν Ἀθήνα τὸ 1925 καὶ μία στὴ Δημητσάνα τὸ 1927. Πιθανῶς με τὴ βοήθεια τοῦ Καρυωτάκη τὸ 1927, ὁ Σακελλαριάδης ἀποσπᾶται στὸ λαογραφικὸ τμήμα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ παραμένει ἕως τὸ 1929. Ἡ ἀλληλογραφία τους ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ 1919 ἕως τὸ 1928 (βλ. ἐδῶ «Ἐπιστολές») με κενὰ στὴν ἐπικοινωνία καὶ διακυμάνσεις στὴν ἔντασι τῆς οἰκειότητος. Ὡστόσο εἶναι φανερό, καὶ ἀπὸ ἄλλα τεκμήρια, ὅτι ὄντως ὁ Σακελλαριάδης δὲν ὑπῆρξε μόνο ὁ πιὸ τακτικὸς ἀλληλογράφος τοῦ Καρυωτάκη ἀλλὰ καὶ ὁ πιὸ στενὸς φίλος του.

Τὸ περίεργο σὲ αὐτὴ τὴ φιλία εἶναι ὅτι, ὅσο ζοῦσε ὁ Καρυωτάκης, ὁ φίλος του δὲν ἔγραψε τίποτα γιὰ τὴν ποίησή του. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατό του δὲν παρενέβη στὶς συζητήσεις, στὶς διαμάχες καὶ τὶς ἀποτιμήσεις γιὰ τὸ ἔργο του. Ἐπρεπε νὰ φτάσουμε στὰ 1938, ἀκριβῶς μία δεκαετία μετὰ τὴν αὐτοκτονία, γιὰ νὰ ἐκδοθοῦν σὲ δική του ἐπιμέλεια τὰ Ἀπαντα τοῦ Καρυωτάκη. Γιὰ τὴ διεκπεραίωση αὐτῆς τῆς ἐκδόσης εἶχε τὴ συγκατάθεση τῶν οἰκείων τοῦ ποιητῆ καὶ τὴν εὐγενὴ συμπάρσταση τοῦ Τέλλου Ἀγρα καὶ τοῦ Κλέωνα Παράσχου, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν ἀπὸ τοὺς πιὸ εὐμενεῖς ἀποδέκτες τῆς ποίησης τοῦ Καρυωτάκη.⁴ Παρὰ τὶς ἐλλείψεις καὶ τὶς ἀδυναμίες της, ἡ ἐκδοσις ὑπῆρξε, καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, σημαντικὴ στὴν καρυωτακικὴ βιβλιογραφία, πρῶτον, γιατί συγκεντρώνει σὲ ἓναν τόμο τὰ δημοσιευμένα καὶ τὰ ἀδημοσίευτα ἔργα, μαζί μὲ μία ἐπιλογὴ ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ ποιητῆ, καὶ δεύτερον, γιατί περιέχει ἐκτενὴ εἰσαγωγὴ τοῦ Σακελλαριάδη. Ἡ εἰσαγωγὴ συμπληρώνεται ἀπὸ τὰ σημειώματα καὶ τὶς σημειώσεις ποὺ συνοδεύουν τὶς οἰκειές ἐνότητες. Τὸ περιεχόμενό της εἶναι, κατὰ κύριο λόγο, βιογραφικὸ καὶ αὐτοβιογραφικὸ, χωρὶς καμιὰ οὐσιαστικὴ ἀποτίμηση τῆς ποίησης. Προφανῶς γιὰ νὰ καλύψει αὐτὸ τὸ κενό, ὁ Σακελλαριάδης περιέλαβε τὰ ἤδη γνωστὰ κείμενα τοῦ Ἀγρα καὶ τοῦ Παράσχου, ποὺ ἐξετάζουν τὸν ποιητικὸν λόγο καὶ ζυγίζουν τὴν ποιητικὴν ἀξία τοῦ Καρυωτάκη.

Ποιά εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ, ἀναγνωρισμένου πλέον, ποιητῆ ποὺ καταθέτει γιὰ τοὺς μεταγενεστέρους ὁ Σακελλαριάδης; Πρόκειται γιὰ μιὰ εἰκόνα ποὺ ἀνταποκρίνεται, σὲ μεγάλο βαθμό, στὴν ἀτμόσφαιρα ποὺ ἤδη περιέβαλλε τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του. Τόσο ἡ ἴδια ἡ ποίηση ὅσο καὶ ἡ τελικὴ πράξις προδιέθεταν γιὰ ἓνα ἄτομο περίπλοκο καὶ ἀστάθμητο. Ὁ Σακελλαριάδης ἐστιάζει μὲ ἐπιμονὴ σὲ τρία σύνθετα χαρακτηριστικά: μελαγχολικὸς καὶ ἀπαισιόδοξος χαρακτήρας, κλειστὸς καὶ ἀντιφατικὸς ἄνθρωπος, ἀξιοπρεπὴς καὶ φιλόδοξος ποιητής. Σὲ αὐτὰ προσθέτει τὸν ἐξεζητημένο μپοεμισμό, ποὺ ἀντιδικοῦσε μὲ τὴν καθωσπρέπει

4. Κ. Γ. Καρυωτάκης Ἀπαντα. Ἑμμετρα καὶ πεζά, ἐπιμ. Χαρ. Σακελλαριάδης, Κλ. Παράσχου, Τέλλος Ἀγρας, [Γκοβόστης], Ἀθήνα 1938.

ἐμφάνιση καὶ τὴ μικροαστικὴ ἀγωγή του, τὴν κρυμμένη μισανθρωπία του, τὸν θανατόφιλο μηδενισμό του, τὸν κομπλεξικό μισογυνισμό του καὶ τὴν ἄψογη παρουσία του, ποὺ ἔκρυβε, κάτω ἀπὸ τὴ συμβατικὴ συμπεριφορά, ἓνα ἄτομο βασανισμένο ψυχικά.

Πάνω σὲ αὐτὸν τὸν καμβὰ ξετυλίγει τὴν ἀφήγηση γιὰ τὸν φίλο του, τονίζοντας τὶς ἀρετὲς τοῦ χαρακτήρα του καὶ ἐπισημαίνοντας τὶς ἀντιφάσεις του, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὴν ἀντίφαση ἀνάμεσα στὴν εἰκόνα τοῦ τυπικοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ τὴν ἀναρχὴ ἰδιωτικὴ του ζωὴ: «Ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος καθὼς ἦταν κι ὅπως δὲν ξανοιγόταν εὐκολα, δύσκολο στεκόταν στὸν καθένα νὰ τὸν πλησιάσει καὶ νὰ συνδεθεῖ μαζί του, κι ἂν ἀκόμα τύχαινε θαυμαστής του».⁵ Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἐνισχυόταν ἀπὸ τὴ συμβατικὴ ἐμφάνιση καὶ συμπεριφορά του «Στὸ γραφεῖο του ἦταν τύπος μετρημένου ὑπαλλήλου – πολλοὶ λίγοι ὑποψιαζόνταν πῶς ἦταν ποιητῆς. Τυπικώτατος στὶς κοινωνικὲς του σχέσεις, καὶ μ' ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια ντυμένος – [...] ἦταν σ' ὅλα σοβαρός, χωρὶς ὅμως νὰ δίνει τὴν ἐντύπωση ἀνθρώπου ποὺ προσπαθεῖ μ' ἐξωτερικὴ ἡθοποιία νὰ κερδίσει ὅ,τι τοῦ λείπει μέσα του ὡς ἀξία».⁶

Ὁ διχασμὸς ἀνάμεσα στὴ δημόσια παρουσία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ θύελλα δὲν εἶναι κάτι ἀσυνήθιστο καὶ δὲν περιορίζεται στοὺς ποιητές, στὸν Καρυωτάκη ὅμως πῆρε βαθιὰ ὑπαρξιακὴ διάσταση μὲ τὴ μορφὴ ἰδιορρυθμιῶν ποὺ φανέρωναν τὸ ἀγεφύρωτο χάσμα ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἐπιθυμία: «Ὁχι, μονάχα μὲ τὶς ἰδιορρυθμίες του διακινδύνευε τὴ φήμη τῆς ἀξίας του, ἀλλὰ καὶ νόμιζες ὅτι παρουσίαζε τὸ φαινόμενο τῆς διπλῆς προσωπικότητος. Γιατὶ δὲ μπορεῖ διαφορετικὰ νὰ ἐξηγηθεῖ πῶς ἄλλοτε ἦταν τύπος μετρημένου ἀνθρώπου κι ἄλλοτε πάλι, μὲ τὶς διαφορὲς ἰδιορρυθμίες του, πλαστογραφοῦσε ἐλεεινὰ τὸν ἑαυτό του. Ὅμως ἡ βαθειὰ ριζωμένη μέσα του ἀξιοπρέπεια, καθὼς καὶ τὸ συναίσθημα τοῦ ἀνώφελου κάθε ψυχικῆς ἐπαφῆς μὲ τοὺς γύρω του ἀνθρώπους, ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ κλείνεται στὸν ἑαυτό του ἐμποδίζοντάς του τὴν ἐκμυστήρευση, τὴν τόσο αὐθόρμητη σ' ὠρισμένες περιστάσεις, στάθηκαν σοβαρὰ ἐμπό-

5. Στὸ ἴδιο, σ. x.

6. Στὸ ἴδιο, σ. xxx.

δια γιὰ μιὰ γενικώτερη ψυχανάλυσή του κι ἐποπτεία τοῦ διγνώ-
μου εἶναι του, στὶς τόσο διαφορετικές του ἐκδηλώσεις».⁷

Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διχοστασία δὲν εἶναι ἄγνωστη στοὺς ποιη-
τές, ἰδιαίτερα σὲ ἐκείνους ποὺ, ὅπως ὁ Καρυωτάκης, τρέφουν
μεγάλες φιλοδοξίες,⁸ ἐνῶ στὴν καθημερινή τους συμπεριφορὰ πα-
ραμένουν εὐγενεῖς καὶ καλοπροαίρετοι: «Γιατὶ κατὰ βάθος, ὅπως
τ' ὁμολογοῦν ὅσοι τὸν γνώρισαν καλά, ἦταν ἀγαθώτατος καὶ κα-
νεῖς, μ' ὅλες του τίς ιδιορρυθμίες καὶ τὴ σατανικὴ του σάτυρα, δὲ
βρέθηκε ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν παιδική, μπορούμε νὰ ποῦμε, καρ-
διά του».⁹ Ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς διχοστα-
σίας ἦταν ἡ προσφυγὴ στὶς φάρσες καί, γενικὰ, ἡ καταφυγὴ σὲ
μιὰ ὑπερβολικὴ καὶ ριψοκίνδυνη ζωτικότητα στὶς νυχτερινές του
ἐξόδους, ἀντιδράσεις ποὺ λειτουργοῦσαν ὡς ἀντίβαρα στὸν εὐά-
λωτο ψυχισμό του. Τὸ ἀντίστοιχο αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς εἶναι
ὁ ἐλεγειακὸς σαρκασμὸς καὶ ἡ πικρὴ εἰρωνεία στὴν ποίησή του:
«Ἡ ἀπαισιόδοξη ἰδiosisκρασία του, ποὺ τὸν ἔκανε νὰ τὰ βλέ-
πει ὅλα μαῦρα, τοῦ δημιουργοῦσε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκδηλώνεται
μὲ διάφορες φάρσες στὴν καθημερινή του ζωὴ, ὅπως ἀκριβῶς
στὰ τραγούδια του ξεσποῦσε σὲ τραγικὴ εἰρωνεία».¹⁰ Τίποτε ἀπὸ

7. Στὸ ἴδιο, σ. xxxi.

8. «Κυρίαρχη φιλοδοξία τοῦ Καρυωτάκη ἦταν νὰ γίνῃ καλὸς ποιη-
τής», στὸ ἴδιο, σ. xxx. Ὡστόσο ἡ ἐπιδίωξη αὐτὴ δὲν τὸν ἔκανε κυνικὸ ἢ ἀδί-
στακτο: «Ἄν ἀπ' ὅλα τὰ προσωπικὰ ψυχόρμητα ἡ φιλοδοξία περισσότερο τὸν
συγκινοῦσε, ἡ ἀγοραία ρεκλάμα τοῦ ἦταν ἄγνωστη καὶ οὔτε ποὺ καταδέ-
χτηκε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπιβολή του μὲ ταπεινὰ μέσα κι ἀσυμβίβαστα μὲ
τὴν ἀξιοπρέπειά του», στὸ ἴδιο, σ. xxxxi.

9. Στὸ ἴδιο, σ. xxxii.

10. Στὸ ἴδιο, σ. xxxv. Πρὸβλ. καὶ τὸ ἐξῆς: «Σαρκαστὴς ἀμείλικτος, far-
ceur μ' ἀνεξάντλητες ἐπινοήσεις, μὲ πάντα πρόχειρο τὸν ἔξυπνο πρεπούμε-
νο λόγο, ἔκανε πολλοὺς ν' ἀναθεωρήσουν ἐσπευσμένως τὴ γνώμη ποὺ εἶχαν
γι' αὐτόν. Γι' αὐτοὺς ἦταν λίγο “τρελλός”. Μὲ τίς πολλές του ιδιορρυθμίες,
ποὺ θόλωναν στὴν ἀντίληψη τοῦ κοντόθωρου πλήθους τὴ λάμψη τῆς ἀνώ-
τερῆς του ἀξίας, ἀπολάμβανε χαρούμενα καὶ ξένιαστα τὴ ζωὴ, κατρακυλῶ-
ντας πολλὰ φορὲς σὲ κατήφορο φιλήδονης παραλυσίας, μὰ καὶ γυρίζοντας
ἀπότομα κατόπι σὲ μιὰ γαληνεμένη ζωὴ, σχεδὸν ἀσκητικὴ, ἀφήνοντας τὸν
ἑαυτὸ του νὰ παραδοθεῖ σ' ἐκστατικὴ ἐνατένιση καὶ νοσταλγικὴ γαλήνη, ποὺ
τόσο πολὺ ταιριάζαν μὲ τὸν πραγματικὸ του χαρακτήρα», στὸ ἴδιο, σ. xviii.